

28 Μαρτίου 2014

Ο χριστιανικός ελληνισμός στη θεολογία του π. Γ. Φλωρόφσκυ

Ορθοδοξία / Θεολογία

Δημήτρης Αβδελάς, Κοινωνιολόγος, Θεολόγος, ΜΑ Θεολογίας

Συνεχίζοντας τη σειρά των δημοσιεύσεων της μελέτης του κ. Δ. Αβδελά, σχετικά με πρόσληψη της θεολογίας του π. Γ. Φλωρόφσκυ από τη σύγχρονη θεολογία (προηγούμενη ανάρτηση: <https://www.rempitousia.gr/?p=64626>), παρουσιάζονται σήμερα οι γενικές αρχές του χριστιανικού ελληνισμού που εισηγήθηκε ο αείμνηστος πατήρ.

A. Ο χριστιανικός ελληνισμός και οι προϋποθέσεις του κατά τον π. Γ. Φλωρόφσκυ.

α) Ο χριστιανικός ελληνισμός ως νέα φιλοσοφία.

Στην αγγλική έκδοση των πατερικών τόμων του Φλωρόφσκυ εμπεριέχεται ένας ενδιαφέρον πρόλογος, γραμμένος από τον ίδιο τον ρώσο θεολόγο το 1978, ένα χρόνο πριν από την κοίμησή του, στον οποίο ταυτίζεται η θεολογία με τη χριστιανική φιλοσοφία[1]. Στο συγκεκριμένο πρόλογο ο Φλωρόφσκυ επιχειρεί κατά πρώτον να περιγράψει τη χριστιανική φιλοσοφία ως ένα νέο επιστητό που συνδέει δύο προγενέστερους τομείς της θεολογικής έρευνας, τη χριστιανική φιλολογία και την ιστορία των δογμάτων. Και δεύτερον, παραδίδει ο ίδιος και τη μέθοδο αυτού του νέου επιστητού που μοιάζει να έχει πολλά κοινά με την κλασική φιλοσοφία, εφόσον συστηματοποιεί και συνενώνει τις επιμέρους προσεγγίσεις των πατέρων της εκκλησίας που ασχολούνται με ταυτόσημα θεολογικά θέματα στο ρου της χριστιανικής ιστορίας[2].

Ο προσεκτικός ερευνητής του φλωροφσκικού έργου θα παρατηρήσει ότι, ο ρώσος θεολόγος ήταν συνεπής στις απόψεις του, καθόλη τη διάρκεια της επιστημονικής του πορείας και κατέγραψε κατά καιρούς την ίδια θέση που κατέθεσε παραπάνω με περισσότερη ενάργεια. Συγκεκριμένα το 1936, όταν ο ίδιος συμμετείχε στο πρώτο ορθόδοξο θεολογικό συνέδριο στη Θεσσαλονίκη, σε ανακοίνωσή του, υποστήριξε ότι το δόγμα δεν διαχωρίζεται από τη δογματική διδασκαλία της

εκκλησίας[3]. Τουναντίον μάλιστα, η δογματική διδασκαλία είναι αυτή που κάνει προσιτή την αλήθεια των δογμάτων, δηλαδή εκφράζει την αποκεκαλυμμένη αλήθεια με λογικούς όρους σε μια ορισμένη εποχή[4]. Και λίγο παρακάτω κάνει περισσότερο ευκρινή τη θέση του δηλώνοντας ότι, η εκάστοτε δογματική διδασκαλία της εκκλησίας ταυτίζεται με την πατερική διδασκαλία[5].

Συγκεκριμένα, η θέση του Φλωρόφσκυ είναι ότι το αποκεκαλυμμένο δόγμα της εκκλησίας εκφράζεται και αναπροσαρμόζεται σε συγκεκριμένο τόπο και χρόνο από τους εκφραστές της καθολικής συνείδησης του εκκλησιαστικού πληρώματος, που δεν είναι άλλοι από τους πατέρες της εκκλησίας. Οι πατέρες, επειδή είναι οι φορείς του μέτρου της εκκλησιαστικής καθολικότητας, είναι σε θέση να εκφράσουν την αλήθεια της εμπειρίας του πληρώματος της εκκλησίας, που δεν είναι άλλη από το ίδιο το δόγμα[6]. Ο Φλωρόφσκυ ονόμασε αυτήν την διδακτική μέθοδο των πατέρων *καθολικό μυαλό (catholic mind)* και την ταύτισε με το *εκκλησιαστικό φρόνημα* του σώματος του Χριστού, προκρίνοντας έτσι ότι η ορθόδοξη παράδοση είναι αυτή η ίδια η έκφραση της καθολικότητας της εκκλησίας στον ρου της ιστορίας[7].

Οι προκλήσεις των αιρετικών και οι διαφωνίες τους γύρω από την ορθή κατανόηση του δόγματος, οδήγησαν τους πατέρες στην πρόσληψη της ελληνικής φιλοσοφικής γλώσσας ως εννοιολογικό εργαλείο για την ευκρινέστερη απόδοση του δόγματος. Το πρόσφορο φιλοσοφικό υπόβαθρο του ελληνισμού της εποχής των πατέρων υιοθετήθηκε από τους ίδιους με σκοπό την λογική περιγραφή του δόγματος. Αυτή η εκκλησιοποίηση του ελληνισμού[8] είναι που επιτρέπει τον Φλωρόφσκυ να μιλήσει για το καινούργιο επιστητό της χριστιανικής φιλοσοφίας, το οποίο και ταυτίζεται τόσο με τη δογματική διδασκαλία των πατέρων όσο και τη δογματική θεολογία εν γένει[9].

Ήδη από το ξεκίνημα της επιστημονικής του καριέρας του, ο οξυδερκής θεολόγος της διασποράς είχε τοποθετήσει τη χριστιανική φιλοσοφία στο ίδιο επίπεδο με τη δογματική θεολογία λέγοντας χαρακτηριστικά «[η] *δογματική θεολογία, ως η έκθεση και η εξήγηση της θείας αποκεκαλυμμένης αλήθειας μέσα στο χώρο της σκέψης, είναι ακριβώς η βάση μιας χριστιανικής φιλοσοφίας, μιας ιερής φιλοσοφίας, μιας φιλοσοφίας του Αγίου Πνεύματος*»[10]. Παράλληλα, το δόγμα είναι πάντοτε και ένας ορισμός που απευθύνεται σε μια συγκεκριμένη εποχή έπειτα από μια αιρετική πρόκληση[11]. Ο Φλωρόφσκυ υποστηρίζει ότι πίσω από κάθε δόγμα κρύβεται και ένα ερώτημα[12] και «για αυτόν τον λόγο η εξωτερική άποψη του δόγματος – η διατύπωση του – είναι τόσο σημαντική»[13]. Υπό αυτήν την έννοια, η αφαίμαξη της ιστορικότητας από το δογματικό ορισμό διαστρεβλώνει το ίδιο το δόγμα και το μετατρέπει σε καρικατούρα[14]. Κατά αυτόν τον τρόπο, στην κατακλείδα της ανακοίνωσης του ο Φλωρόφσκυ δήλωσε με λαγαρό τρόπο ότι, «[α]υτός ο ελληνισμός είναι πραγματικά, ούτως ειπείν, καθιερωμένος. Είναι ένας νέος Χριστιανικός Ελληνισμός

»[15].

Επομένως, η χριστιανική φιλοσοφία είναι ταυτόσημη με την σύνθεση του ελληνισμού με τον χριστιανισμό όπως διαμορφώθηκε από τους μεγάλους πατέρες της εκκλησίας, η οποία και ονομάστηκε από τον Φλωρόφσκυ *χριστιανικός ελληνισμός*[16]. Η χριστιανική φιλοσοφία, όπως υποστηρίζει και ο M. Baker[17] ερμηνεύοντας τον ίδιο τον Φλωρόφσκυ, σε καμία περίπτωση δεν ταυτίζεται με την κλασική φιλοσοφία και τον κλασικό ελληνισμό αλλά διαφοροποιείται ριζικά από αυτόν για τους εξής λόγους. Πρώτον βασίζεται στη μετάβαση από τη θεωρία στο δόγμα, δηλαδή από την αποφαιτική πρόσληψη της αποκεκαλυμμένης αλήθειας, στην καταφατική απόδοση της, ωστόσο ο δεσμός των δυο μεθόδων κατά τον Φλωρόφσκυ διαφυλάσσεται πάντοτε αδιάρρηκτος[18]. Δεύτερον η χριστιανική φιλοσοφία δεν αναζητά την αλήθεια ως μια τυπική φιλοσοφία αλλά τους τρόπους έκφρασης της αποκεκαλυμμένης αλήθειας. Και τρίτον βασίζεται στην ερμηνεία του χριστολογικού δόγματος.

Ο καθιερωμένος αυτός χριστιανικός ελληνισμός ως νέα χριστιανική φιλοσοφία τελεί υπό ορισμένες προϋποθέσεις τις οποίες θα παρουσιάσω στις σελίδες που ακολουθούν επειδή συντελούν στην ευκρινέστερη κατανόηση του φλωροφσκικού όρου και τον διαφοροποιούν από τον κλασικό ελληνισμό. Οι προϋποθέσεις αυτές αφορούν, την ερμηνεία του ανθρώπινου υποκειμένου ως πρόσωπο εν σχέση με τον Θεό και την προσέγγιση της δημιουργίας και των κτιστών γεγονότων με άξονα τον χρόνο[19].

[1] Βλ. G. FLOROVSKY, *The Eastern Fathers of the Fourth Century*, πρόλογος του συγγραφέα, σ. xv στο *Collected Works (CW) 7· 14 vols.*, vols. I-IV, Belmont, MA: Nordland PublishingCo., 1973-; vols. VI-XIV, Vaduz: Bóchervertriebsanstalt, 1987 - 9. Θα πρέπει να ενημερώσω εδώ τον αναγνώστη ότι όποια αποσπάσματα του έργου του Φλωρόφσκυ παραθέτω στο κυρίως κείμενο είναι σε δική μου μετάφραση, διότι όσοι από τους συγκεκριμένους τόμους έχουν μεταφραστεί στα ελληνικά δεν ανταποκρίνονται πλήρως στο πρωτότυπο.

[2] Βλ. G. FLOROVSKY, *The Eastern Fathers of the Fourth Century*, σ. xv.

[3] Βλ. Γ. ΦΛΩΡΟΦΣΚΥ, «Πατερικές σπουδές και σύγχρονη θεολογία», (μτφρ. Ι. Κουτσοουρίδη), *Γρηγόριος ο Παλαμάς*, τ. 735, (1990), (803-809), σ. 807.

- [4] Βλ. Γ. ΦΛΩΡΟΦΣΚΥ, *Πατερικές σπουδές και σύγχρονη θεολογία*, σ. 804.
- [5] Βλ. Γ. ΦΛΩΡΟΦΣΚΥ, *Πατερικές σπουδές και σύγχρονη θεολογία*, σ. 805.
- [6] Βλ. Γ. ΦΛΩΡΟΦΣΚΥ, *Πατερικές σπουδές και σύγχρονη θεολογία*, σ. 807. Για τη συγκεκριμένη θέση του Φλωρόφσκυ που αναπτύσσεται με περισσότερη ακρίβεια σε μεταγενέστερα έργα του ο αναγνώστης μπορεί ενδεικτικά να προστρέξει στο έργο του, *Το σώμα του ζώντος Χριστού*, μτφρ. Ι.Κ. Παπαδόπουλος, (Αθήνα: Γέφυρες, εκδ. Αρμός, 1999), σ. 71 κ. εξ.
- [7] Βλ. G. FLOROVSKY, "The Church: Her Nature and Task" *CW 1*, σσ. 57-58.
- [8] Βλ. G. FLOROVSKY, «Revelation, Philosophy and Theology», *CW 3*, σ. 32.
- [9] Βλ. Γ. ΦΛΩΡΟΦΣΚΥ, *Πατερικές σπουδές και σύγχρονη θεολογία*, σ. 808.
- [10] G. FLOROVSKY, *Revelation, Philosophy and Theology*, σ. 35.
- [11] Βλ. G. FLOROVSKY, *Patristic Theology and the Ethos of the Orthodox Church*, σ.18.
- [12] Βλ. G. FLOROVSKY, *Western Influences in Russian Theology*, σ. 176.
- [13] G. FLOROVSKY, *Revelation, Philosophy and Theology*, σ. 29.
- [14] Βλ. G. FLOROVSKY, *The Ways of Russian Theology*, σ.196.
- [15] Γ. ΦΛΩΡΟΦΣΚΥ, *Πατερικές σπουδές και σύγχρονη θεολογία*, σ. 808.
- [16] Βλ. D. P. PAYNE, *The Revival of Political Hesychasm in Greek Orthodox Thought: A Study of the Hesychast Basis of the Thought of John S. Romanides and Christos Yannaras*, διδ. Διατριβή (Houston: Baylor University, 2006), σ. 362: «According to Florovsky, the fathers of the fourth century, notably the Cappadocians and Athanasius of Alexandria, synthesized the Hellenic mind with Christianity into a new culture and philosophical system. "The new culture was a great synthesis in which all the creative traditions and moves of the past were merged and integrated. It was a 'New Hellenism,' but a Hellenism drastically christened and, as it were, 'churchified.'"

» • G. WILLIAMS, “The Neo-Patristic Synthesis of Georges Florovsky,” στο *Georges Florovsky: Russian Intellectual and Orthodox Churchman*, ed: Andrew Blane (Crestwood, NY: St. Vladimir’s Seminary Press, 1993), σ. 292.

[17] Βλ. M. BAKER, “«Theology Reasons» – in History: Neo-patristic Synthesis and the Renewal of Theological Rationality”, *Θεολογία* 81:4 (2010), (81-118), σ. 87 κ. εξ

[18] Βλ. Γ. ΦΛΩΡΟΦΣΚΥ, *Το σώμα του ζώντος Χριστού*, σ. 103.

[19] Βλ. Γ. ΦΛΩΡΟΦΣΚΥ, *Το σώμα του ζώντος Χριστού*, σ. 103· *Revelation, Philosophy and Theology*, σ. 34.

<http://bit.ly/1glaZZz>